

Spilletid for talenter i norsk toppfotball

Status for tippeligasesongen 2009

Stig Arve Sæther

Senter for idrettsforskning, NTNU, Trondheim

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/saether/saether101124.html
(ISSN 1652-7224), 2010-11-24

Copyright © Stig Arve Sæther 2010. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Inom ramen för det stora norska forskningsprogrammet "Idrett, samfunn og frivillig organisering" (1998-2007) genomfördes en lång rad projekt och publicerades ett stort antal doktorsavhandlingar, vetenskapliga artiklar och forskningsrapporter. I ett av projekten, "Resurser, ledelse og regional forankring. Økte pengestrømmer og endret organisering av norske toppklubber" (2004-2007), under ledning av Stig-Erik Jakobsen, studerades hur kommersialiseringen av norsk elitidrott under den föregående tioårsperioden, i form av ökade penningströmmar, förändrat elitklubbarna som organisationer. I en delrapport, "Utlendinger og spillerutvikling i norsk fotball" av Hallgeir Gammelsæter och Stig-Eriks Jakobsen (2006) presenterades en infallsrik kvantitativ undersökning om effekterna på norsk fotboll, framför allt när det gäller talangutveckling, av det ökade inflödet av utländska spelare i kölvattnet efter Bosman-domen.

Gammelsæter och Jakobsen kunde dra en rad slutsatser utifrån analysen av deras empiriska material. Inflödet av utländska spelare hade lett till att betydligt färre inhemska talanger släpptes fram och fick tillfälle att utvecklas. Härigenom skapades en obalans i vad författarna kallar "fotbollens ekologi", det vill säga det ömsesidiga beroendeförhållande som råder mellan landslag, elitklubbar och småklubbar i norsk fotboll, och alla delarna i det ekologiska systemet skulle komma att drabbas, förr eller senare. Mest problematiskt skulle det bli det, menade författarna, när det gäller nationstävlingar, typ Världs- och Europamästerskap.

Gammelsæters och Jakobsens material sträckte sig fram till 2005. Hur har det utvecklats efter det? Ja, VM i Sydafrika genomfördes i huvudsak nöjaktigt, får man väl säga, men visst finns konflikten kvar mellan kommersiell klubbefotboll och landslagsfotboll. I Norge, då? Ja, det satte sig Stig Arve Sæther före att undersöka. I sin studie av speltid för talanger i norsk elitfotboll konstaterar han inledningsvis att ett samarbetsprojekt mellan Norges Fotballförbund och Norsk Toppfotball som inleddes hösten 2004 med nio lag i syfte att driva på inhemska talangutveckling två år senare utvidgades till att omfatta alla lag i de två högsta divisionerna. Verksamheten, som avser spelare mellan 17 och 21 år, pågår i form av bland annat spelarutvecklingsseminarier och klubbbesök. Sæthers undersökning avser toppdivisionen Tippeligaen under 2009, i syfte att utröna hur mycket speltid unga spelare under 24 år fick, och hur tiden fördelades mellan klubbar och mellan spelare. Hans resultat är inte uppmuntrande för de som driver plantskoleprojektet...

Innledning

Mange har argumentert for at norske talenter er avhengig av spilletid på nasjonalt toppnivå for å kunne utvikle seg til toppspillere. Men selv om de fleste trenere på et høyt sportslig nivå anser spilletid for unge talenter som en investering, er det likevel mange trenere som betrakter denne investeringen som risikabel innenfor sine sportslige og økonomiske rammer. Dette kan sees i sammenheng med at de fleste trenerne på et høyt sportslig nivå i tillegg til krav om spillerutvikling over tid, også må forholde seg til konkrete krav til kort-siktig sportslig suksess, og gjerne innenfor en sesong. Disse forholdene gjør at selv om spilletid for unge spillere kan anses som en investering på lengre sikt, gir denne investering ingen garanti for avkastning i form av nye toppspillere verken på kort eller lengre sikt. Noe som blir spesielt fremtredende dersom man velger å plukke ut og satse på spillerne tidlig i tenårene, ettersom forskning har vist at ferdigheter i ung alder ikke alltid trenger å være en god indikator på ferdigheter i voksen alder (Abbott og Collins 2004; Bloom 1985). Dette kan være noe av bakgrunnen for mange treneres rasjonale for å satse på eldre og mer rutinerne spillere i egen spillerstall, på bekostning av unge spillere som dermed kan gå glipp av verdifull erfaring.

Som et ytterligere supplement til disse utfordringene har flere også ytret en bekymring rundt et økende antall utenlandske spillere i norsk toppfotball. Bekymringen har i grove trekk gått ut på at utenlandske (i mange sammenhenger kalt middelmådige) spillere hindrer norske talenter mulighet for å slippe til i de to øverste divisjonene i norsk toppfotball, en bekymring som ble bekreftet i den første halvdel av dette tiåret som viste at andelen utenlandske spillere ble doblet i perioden 2000-2005 (Gammelsæter og Jakobsen 2006). Denne utviklingen kan være noe av bakgrunnen for at fotballforbundet har iverksatt flere tiltak knyttet til spillerutvikling av unge spillere. At fotballforbundet satte krav til at klubbene på høyeste nivå måtte ha egne toppspillerutviklere,¹ er et eksempel på et slikt tiltak, mens kravet om lokalt utviklede spillere (LUS) er et annet.² Antallet utenlandske spillere i norsk tippeliga trenger i utgangspunktet ikke være en trussel for norske talenter på lik linje med eldre norske spillere, dersom norske trenere har en bevisst policy om å gi unge spillere spilletid. Men i hvilken grad norske trenere og sportslig ansvarlige gjennomfører denne typen policy, vil avhenge noe av hvilke økonomiske og tidsmessige rammer de jobber innenfor. En fersk oversikt som *Aftenposten* har utarbeidet,³ viser i midlertidig at andelen utenlandske spillere har blitt redusert før tippeligasesongen 2010, og at andelen ikke har vært lavere på 6 år. Toppfotballsjef Nils Johan Semb har også påpekt at man så en tendens til at norske talenter faktisk fikk muligheten i tippeligasesongen 2009,⁴ en tendens som finanskrisen antagelig har vært en medvirkende årsak til. Men denne eventuelle tendensen kan også skyldes en bedre jobb knyttet til spillerutvikling, noe tidligere Vålerenga trener

1 Dette startet som et samarbeidsprosjekt mellom NFF og Norsk Toppfotball (NTF) høsten 2004 – toppspillerutvikler i toppklubb. De ni klubbene som etter søknad kom med i prosjektet fikk økonomisk støtte til å ansette en person i denne funksjonen. Fra 1/1-06 ble prosjektet utvidet til å gjelde alle klubbene i Tippeligaen og Adeccoligaen. http://www.fotball.no/Landslag_og_toppfotball/spillerutvikling/Spillerutvikling-17-21-ar/

2 Norges fotballforbund (2009) rundskriv nr. 08/09 Bestemmelse om: Lokalt Utviklede Spillere (LUS). *LUS-bestemmelsen ble vedtatt av Forbundsstyret den 8. januar 2008 og trådte i kraft fra og med 15. januar.*

3 "Utlendingene forsvinner - Laveste antall i eliteserien på seks år. Finanskrisen gir norske talenter sjansen". *Aftenposten Morgen* papirutgave 24.03.10

4 "62 norske unggutter har fått Tippeliga-matching", *Dagbladet* papirutgave 23.06.09

og nåværende fotballekspert Petter Myhre hevdet var tilfelle, og forklarte dette med ansettelsen av spillerutviklere i klubbene for 5 år siden. Myhre mente videre at dette tiltaket kunne forklare hvorfor flere talenter fikk spilletid i tippeligaen og de gode resultatene til de aldersbestemte landslagene.

Denne artikkelen ser nærmere på i hvilken grad norske talenter fikk spilletid i den norske tippeligaen 2009, og om tippeligaen kan betraktes som en sportslig arena for de få eller for en betydelig andel unge spillere, som dermed får matching i den øverste divisjonen i norsk toppfotball? Den sentrale problemstillingen er hvor mye spilletid unge spillere under henholdsvis 20 og 24 år fikk i tippeligasesongen 2009 og om denne spilletiden er jevnt fordelt mellom klubbene og mellom spillerne. En underliggende problemstilling går på om det er samsvar mellom klubbenes budsjetter og sportslige resultater, i lys av spilletid til unge spillere i tippeligaen.

Spilletid i ung alder – en nødvendighet?

Uttrykket «er du god nok er du gammel nok», blir av enkelte trenerne brukt som et mål på når unge spillere skal få muligheten til å prøve seg på det høyeste nivået i norsk toppfotball. Et sentralt spørsmål er i midlertidig om spilletid i ung alder er det mest optimale for en ung spillers utvikling både på kort og lang sikt. Forskning har vist at unge spillers utvikling varierer veldig over tid (Martindale mfl. 2005; Gagne 2000), noe som kan sees i sammenheng med at ferdighetene i fotball er komplekse og omfattende i både omfang og innhold (Williams og Franks 1998). Dette gjør at det ut i fra et trenerperspektiv vil kunne være rasjonelt å i større grad bruke rutinerne spillere på bekostning av unge spillere. Sett ut i fra en spillers perspektiv vil spillerens utvikling ikke bare avhenge av om man får spilletid, men også hvordan og hvor man får spilletid. I følge flytsonemodellen til Andreassen og Wadel (1989) må det være samsvar mellom utfordringene og ferdighetene til spillerne, for at man skal kunne oppleve mestring og dermed så optimal utvikling som mulig. Dette betyr at spilleren må ha et ferdighetsnivå tilsvarende spillergruppen som man skal prestere i, samtidig som at spilleren skal ha noe å strekke seg etter ferdighetsmessig. Miljømessige faktorer kan også ofte være avgjørende for trykgheten til å kunne prestere og videreutvikle seg som fotballspiller (Baker mfl. 2003). Dette innebærer også at spilletid på nasjonalt toppnivå ikke trenger å være utviklende for spilleren dersom dette ikke foregår på spillerens premisser.

I hvilken grad unge spillere får muligheten til å prøve seg på det høyeste nivået nasjonalt kan være noe avhengig av øyet som ser. Gammelsæter og Jakobsen (2006) viste i en gjennomgang av tippeligasesongene 2000 til 2005 at andelen spillere under 20 år var stabilt på 8 prosent, og at norske nykommere hadde en høy snittalder på hele 24,2 år. Det samme studiet viste også at spilletiden for utenlandske spillere økte fra 18 til 30 prosent i den samme perioden, og bekreftet dermed mye av bekymringen knyttet til andelen utenlandske spillere i norsk toppfotball. Dette ble ytterligere bekreftet ettersom over halvparten av disse spillerne spiller mindre enn 50 prosent per sesong, en andel som var 62 prosent i 2005, mens en av tre av de utenlandske spillerne hadde maksimalt 25 prosent spilletid per sesong. En belgisk studie av spilletiden til spillere under 21 år fant i 2. divisjon at hver spiller fikk mellom 605 og 732 spilleminutter i snitt over de fire sesongene 1998-99 til 2001-02 (Vaeyens, Coutts og Philippaerts 2005). Mens i 3. divisjon fikk spillerne mellom 596-615 minutter spilletid over de samme sesongene. Antallet spillere som fikk spilletid i disse sesongene

varierte mellom 2,5 og 3,6 spillere per kamp i 2. divisjon, mens det samme tallet var 1,9 til 4,0 i 3. divisjonen.

Spilletid på det høyeste nasjonale nivået i ung alder kan derfor oppfattes som et gode som de færreste spillerne får muligheten til, noe som innebærer at mange unge spillere må utvikle seg på andre kamparenaer. Hospitering kan oppfattes som en slik arena, og hvor forskning har vist at hospitering er et velbrukt verktøy ovenfor unge spillere med et høyt ferdighetsnivå i tenårene (Sæther mfl. 2005). Dette innebærer at norske talenter er vant til å få utfordringer og muligheter til å vise sine ferdigheter, dersom de viser høye ferdigheter i ung alder. Et perspektiv som virker

å være utbredt blant en del trenere på høyt nivå er i midlertidig at spillerutvikling og ferdighetsutvikling i stor grad er opp til talentet selv. Christensen (2009) fant i en studie av ungdomslandslagstrenerne at de fleste trenerne mente at de var i stand til å se et talent, og at det derfor

” Ut i fra et slikt perspektiv vil det være avgjørende at spilleren er i stand til å ta utfordringen rent ferdighetsmessig.

ville være opp til talentene å vise sine evner, så ville trenerne se deres potensial. Ut i fra et slikt perspektiv vil det være avgjørende at spilleren er i stand til å ta utfordringen rent ferdighetsmessig. Et annet sentralt spørsmål er i midlertidig om trenere på høyt nivå mener at det finnes en øvre aldersgrense for når det eventuelt er for sent å få matching på høyeste nasjonale nivå dersom man skal kunne bli en spiller på nasjonalt toppnivå. Tar vi utgangspunkt i et studie av norske tippeligatrenerne som viste at de i liten grad knyttet talentbegrepet til alder (Sæther 2004), så kan det virke som at norske trenere er åpne for at spillere i slutten av 20 årene som ikke har spilt på et nasjonalt nivå, også vil kunne ha muligheten til å kunne utvikle seg som framtidige toppspillere. En forklaring på denne forståelsen kan sees i sammenheng med at det er mange faktorer som påvirker en spillers utvikling (Williams og Franks 1998), noe som innebærer at det er vanskelig å forutsi utviklingskurven til både yngre og eldre spillere. Nåværende ferdigheter trenger derfor ikke være en god indikator for framtidige ferdigheter, ettersom spillerne må utvikle det Gagne (2000) i denne sammenheng kaller potensial, et potensial som må realiseres. Gagne hevder at person og miljøforhold kan anses som katalysatorer som avhengig av kvalitet og godt samvirke vil kunne underbygge eller representere en barriere i prosessen fra evner til produkt i form av talent. Flere forskere har derfor vist til at det nesten er umulig på basis av prestasjonsevnen på et gitt tidspunkt i barne- og ungdomsårene å predikere framtidig prestasjonsnivå (Abbott & Collins 2004, Helson mfl. 2000).

Trenerens dilemma – langsiktig spillerutvikler og kortsiktig resultatleverandør

Trenere på høyt nivå står i dagens toppfotball ofte i en dikotomi mellom de kortsiktige og langsiktige målsetningene for spillerutvikling og resultatoppnåelse. Disse to oppgavene kan oppfattes som ytterpunkt, men trenger ikke nødvendigvis være gjensidig ekskluderende. Ut ifra et spillerutviklingsperspektiv vil det være interessant i hvilken grad trenerne har fokus på satsning på unge spillere i sine strategier for å nå sine kortsiktige og langsiktige målsetninger. Disse målsettingene trenger ikke å inkludere en slik satsning, ettersom målsetningene kan nås ved at de kjøper de spillerne de trenger på kort og lang sikt, selv om en slik strategi i større grad vil kunne dekke de kortsiktige målsettingene. En utfordring for

trenerne på høyt nivå er at trenerne i de fleste sammenhenger vil kunne bli evaluert for sine kortsiktige resultater, uavhengig av sine langsiktige målsetninger. Den sterke økonomiske veksten i norsk toppfotball de siste par årene kan i midlertidig være med å ytterligere presse norske trenerne til å velge de kortsiktige løsningene og kortige resultater på bekostning av de langsiktige. En konsekvens av dette vil kunne være at man ikke klarer å opprettholde det samme prestasjonsnivået over tid, dersom man ikke opprettholder sine økonomiske rammer til spillerkjøp over tid, noe som igjen kan forsterke effekten av at man ikke satset på utvikling av unge talenter i utgangspunktet. Trenerens vurdering vil kunne avhenge av spillerstallens sammensetning, noe tidligere forskning har vist ved at trenerne på høyt nivå ikke benytter de samme vurderingen for identifisering av unge talenter og kriterier for valg av spillere i egen spillerstall (Sæther 2004). Forsiktig matching og jevn utskiftning av spillerstallen knyttet til alder vil kunne gjøre overgangene mellom alderskull mindre sårbare. Men dersom trenerne ikke er bevisst eller prioriterer disse forholdene og i liten grad gir norske talenter spilletid på det høyeste nivå, vil også trenerne i tillegg til både norske og utenlandske spillere kunne være en reel trussel for unge talenters muligheter for spilletid.

Å satse på unge spillere kan på den andre side innebære at trenerne gambler med egen framtid i klubben, noe antallet trenerne som har fått sparken de senere tippeligasesongene er et eksempel på,⁵ og viser at trenerne i stor grad er avhengig av kortsiktige sportslige resultater. Dette betyr at trenerne i de fleste sammenhenger må tenke på både de kortsiktige og langsiktige målsettingene, ettersom det kan virke som at sentrale aktører som sportssjefer og styreledere i toppklubbene, har et kortsiktig fokus i denne sammenheng. Som jeg har vært inne på viste i midlertidig et studie av danske ungdomslandslagstrenerne at trenerne mente at de var i stand til å se et talent og kunne forutsi hvilke spillere som vil nå et høyt ferdighetsnivå i voksen alder (Christensen 2008). Med dette som utgangspunkt kan man hevde at antallet talenter som utvikler seg til toppspillere kanskje i liten grad avhenger av trenerens villighet til å gi unge spillere spilletid på det høyeste nasjonale nivået, men i større grad er avhengig av å bli identifisert som et talent.

Det er i midlertidig liten tvil om at treneren vil ha betydning for en spillers utvikling, men forskning viser at trenerens påvirkning varierer noe etter spillernes alder og utviklingspotensial (Cote 1999). Dette viste Bloom (1985) i sin modell over utviklingsfasene for ekspertise til elite utøvere. På basis av dette arbeidet har han foreslått at det sosiale miljøet hjelper til å forme unge talentfulle individer gjennom deres tidlige, mellomste og sene steg i deres karriere. Han viste til at betydningen av ulike personer i det sosiale miljøet endret seg mellom de ulike stegene i karrieren. Mens foreldre var av størst betydning i ung alder, ble venner og trenerne viktigere i det mellomste steget, mens trenerne med ekspertise ble av stor betydning i det sene steget i karrieren. På tross av at foreldre og venner er av større betydning har det også blitt påpekt at trenerkompetansen er av avgjørende betydning også i barneårene. Enkelte forskere har også hevdet at atferden til treneren og deres involvering med et barn har større betydning i utviklingen av talent enn deres evner (Carlson 1991).

Nytt økonomisk incentivsystem i norsk toppfotball

Bekymringen om en økt andel utenlandske spillere i norsk toppfotball som flere ytrer, så også ut til å påvirke norsk toppfotball, som i fjorårssesongen 2009, valgte å gi økonomisk

5 I tippeligasesongen fikk hele ni trenerne sparken, mens det samme tallet var åtte i sesongen 2008 "Hvem sa at dette er en utsatt jobb?" Vårt land, papirutgave 29.04.09

incentiv til klubber som benyttet unge talenter under 24 år i ordinære seriekamper, noe som resulterte i at klubbene mottok nesten 6,5 millioner kroner. I følge norsk toppfotball var målsetningen med tiltaket å ”stimulere til å gi de beste norske unge spillere en bedre kampparena”. Dette incentivsystemet ga dobbelt så stor uttelling dersom klubbene benyttet spillere under 20 år, i forhold til spillere mellom 20 og 23 år. De to mest sentrale resultatene for sesongen 2009 var at det var enorme forskjeller mellom klubbene, hvor den klubben som ga mest spilletid til talentene under 24 år ga ti ganger så mye spilletid som klubben som ga minst, og at det var to årskull som skilte seg markant fra de andre kullene i form av årskull 1990 og 1988, som samlet stod for 60 prosent av spilletiden for alle spillerne under 24 år.

Tabell 1 *Fordeling av midler etter NFF's incentivsystem for bruk av spillere under 24 år i tippeligasesongen 2009.⁶*

TIPPELIGAEN:										
KLUBB / FØDT	86	87	88	89	90	91	92	Totalt	%	Est. Verdi
Vålerenga	53		93	125	389	5		665	14,4%	933 333
Lyn			201		243			444	9,6%	623 158
Start	98	62	130	22	93			405	8,8%	568 421
Bodø/Glimt	70		12	36	261	7		386	8,4%	541 754
Rosenborg	124	120		80	2	5	6	337	7,3%	472 982
Aalesund	46	9	93	75	98	4		325	7,0%	456 140
Viking	66	16	178	33			12	305	6,6%	428 070
Lillestrøm	82			6	121	65	29	303	6,6%	425 263
Strømsgodset		12		74	208	5		299	6,5%	419 649
Odd Grenland	136		69	52	10			267	5,8%	374 737
Tromsø	102		94		34			230	5,0%	322 807
Stabæk				4	100	119		223	4,8%	312 982
Fredikstad		15	116	5				136	2,9%	190 877
Molde		41	73					114	2,5%	160 000
Brann	27		84			2		113	2,4%	158 596
Sandefjord			62	3				65	1,4%	91 228
Totalt	804	275	1205	515	1559	212	47	4617	100,0%	6 480 000

Hva som blir langtidsvirkningen av dette tiltaket er for tidlig å si, men noe av utfordringen knyttet til slike tiltak er at studier viser at lignende tiltak ikke har hatt den virkningen man har ønsket. Under-21 regelen i Belgia er et slikt eksempel, hvor hensikten var å stimulere til at unge spillere fikk mer spilletid, men hvor resultatet ble at spillerne ble sittende på innbytterbenken (Vaeyens, Coutts og Philippaerts 2005).⁷

Metode og datagrunnlag

Datamaterialet i denne artikkelen er hentet fra tv2sporten sine nettsider.⁸ Jeg analyserer spilletid for aldersgruppene U19 og U23, hvor U19 omhandler spillere til og med det året de fyller 19 år, mens U23 omhandler spillere til og med det året de fyller 23 år.

6 <http://www.toppfotball.no/article.php?id=2133>

7 Under 21 regelen som i 1999 påla klubbene i Belgia å ha minimum to spillere under 21 år på banen eller benken, er et eksempel på dette. Hensikten med tiltaket var at unge spillere skulle få muligheten til å spille på det høyeste nasjonale nivået, men en studie som evaluerte dette tiltaket viste at disse spillerne ble plassert på benken og fikk lite spilletid.

8 ”Tippeligaklubbens budsjetter for 2009” Tv2sportens webutgave 25.02.09: <http://msn.tv2sporten.no/fotball/tippeligaen/tippeligaklubbens-budsjetter-for-2009-2588083.html>, mens spilletiden til spillerne ble hentet fra nettavisens webside [altomfotball.no](http://www.altomfotball.no): www.altomfotball.no.

Analysene i denne artikkelen ser ikke på resultatene i størrelsesorden, men er beskrevet som en ren rangering av klubbene i forhold til de tre variablene, tabellplassering, budsjett og spilletid for unge spillere. Dette kan betraktes som en klar svakhet ved studiet som dermed ikke tar høyde for markante endringer mellom hver plassering knyttet til eksempelvis rangeringen av budsjettene til klubbene. Valget om å rangere klubbene på de ulike variablene baserer seg i stor grad på at hensikten har vært å se på samvariansen mellom de ulike variablene, og i mindre grad hvordan størrelsesordenene påvirker variablene.

Resultater og diskusjon

Sammenheng mellom tippeligaplassering og budsjett

Det vil kunne være en rimelig antagelse at klubbene anser sitt budsjett til påvirke sine sportslige resultater. Resultatene etter tippeligasesongen 2009 viser at det hos fem klubber er samsvar mellom tabellplassering og budsjett, noe som innebærer at de elleve andre klubbene presterer dårligere eller bedre enn det budsjettet skulle tilsi. Blant klubbene som havnet som topp tre er det hos to av disse klubbene (Rosenborg, Stabæk) et samsvar mellom plassering og budsjett, mens det tredje laget (Molde) presterte godt over økonomisk "evne". Den motsatte tendensen gjorde seg gjeldene blant de tre nederste klubbene på tabellen, hvor to av klubbene presterte betraktelig under sitt budsjett (Fredrikstad, Lyn), mens den tredje av disse klubbene (Bodø Glimt) presterte tilsvarende sitt budsjett. Av de fem klubbene på midten av tabellen så presterte tre av disse lagene lavere enn deres budsjett skulle tilsi, mens de to andre klubbene presterte henholdsvis som forventet og lavere enn forventet ut i fra budsjettet. Resultatene viste dermed at man ikke finner en sterk samvarians mellom tippeligaklubbens tabellplassering i lys av deres budsjetter. Det er i midlertidig grunn til å peke på at dette kun var data hentet fra en sesong, og at man muligens kan forvente en sterkere samvarians dersom man sammenligner flere sesonger.

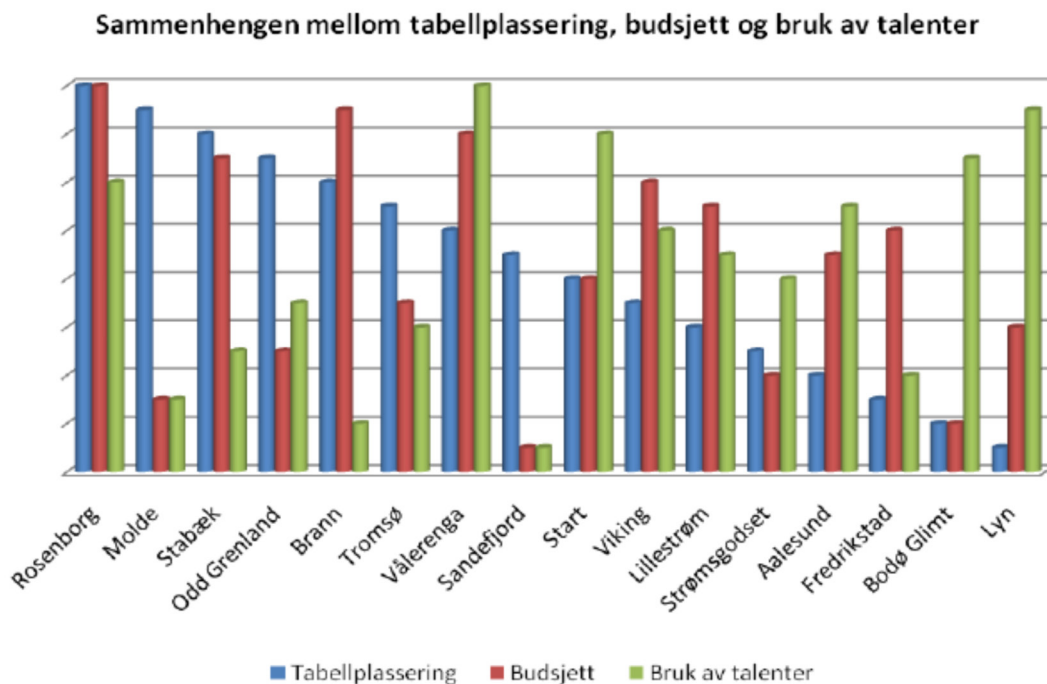
Sammenheng budsjett og spilletid til talentene

Tallene for sammenhengen mellom klubbens budsjett og deres bruk av talenter viste små sammenhenger når det gjelder spilletid for spillere under 24 år, mens man fant en sterkere sammenheng mellom budsjett og spilletid for spillere under 20 år. Mens hele fem klubber viste et samsvar mellom budsjett og spilletid for spillere under 20 år, viste kun tre av klubbene et lignende samsvar for budsjett og spilletid for spillere under 24 år. Med utgangspunkt i de lite sammenfallende resultatene mellom klubbens budsjett og spilletid for talentene under 24 år så er det vanskelig å se hvordan norsk toppfotball sitt nye incentivsystem skal kunne påvirke de eldre talentenes muligheter til mer spilletid i norsk tippeliga. Selv om tiltaket til norsk toppfotball gir et klart inntrykk av at klubbene ikke gir unge norske talenter nok spilletid, så er det likevel noe usikkert i hvilken grad klubbene vil kunne bruke disse økonomiske incentivene som motivasjon for å gi flere spillere muligheten. For de fleste klubbene vil dette incentivet være et minimalt bidrag i det overordnede budsjettet. Unntaket i denne sammenhengen er muligens de klubbene med de laveste budsjettene, hvor disse incentivene faktisk kan ha en viss effekt på budsjettet. Men dersom dette tiltaket kan føre til at trenerne bevisst eller ubevisst velger å slippe til yngre spillere på basis av

økonomiske motiver, så vil norsk toppfotball kanskje ha oppnådd det som var intensjonen med tiltaket. Dersom klubbene i tillegg øremerker disse midlene til å reinvestere i unge spillere, som for eksempel ved å ansette nye spillerutviklere med ansvar for individuell oppfølging, så vil disse midlene kanskje kunne bety mye for de yngste spillernes utvikling.

Sammenheng mellom tippeligaplassering og spilletid til talentene

Resultatene viser at det er en tendens til at klubber på midten og den aller nederste delen av tabellen, brukte unge spillere under 24 år, mer enn klubbene på det øvre skiktet av tabellen. Av de fire klubbene som ga mest spilletid til spillere under 24 år havnet to av disse klubbene på midten av tabellen, mens de to andre havnet helt nederst på tabellen. De tre lagene som skiller seg ut i positiv forstand er Vålerenga, Lyn og Start, mens de klubbene som i minst grad gir spilletid til unge spillere er Molde, Brann og Sandefjord. Av de tre klubbene som skiller seg ut i positiv forstand så har Start den største spredningen av spilletid for alle de fem årskullene 86-90. Den samme tendensen ser man også hos Vålerenga, men der skillet 90 kullet seg betraktelig ut ved at de får markant mest spilletid.

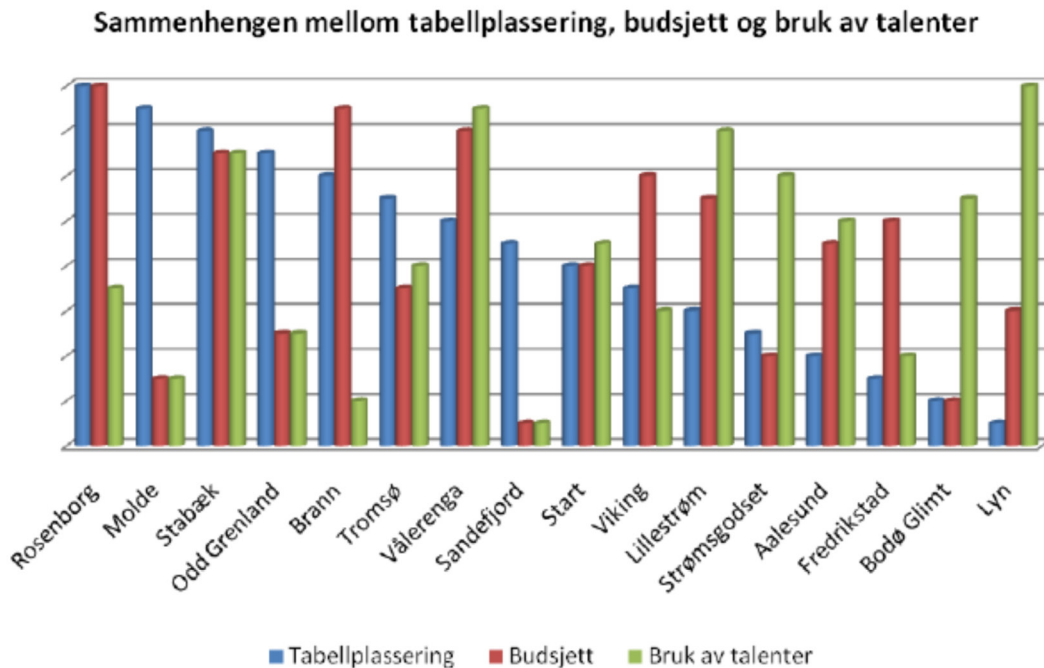

Figur 1 Sammenhengen mellom tabellplassering, budsjett og spilletid for talenter under 24 år.

Når det gjelder Lyn så ga de kun spilletid til to årskull i form av 88 og 90 kullet, men de får altså til gjengjeld mye spilletid. Det er derfor ikke til å komme bort ifra at mye av spilletiden til spillerne er knyttet til enkeltspillere, noe jeg også skal komme tilbake til senere.

Tendensen om at klubbene på den nederste delen av tabellen benyttet noe mer talenter sammenlignet med klubbene i den øvre halvdel var relativt klar for spillerne under 24 år, men denne tendensen er enda sterkere blant spillerne under 20 år, hvor hele fem av de seks nederste klubbene benytter flest talenter. Mange av klubbene viser den samme tendensen som for sin bruk av spillere under 24 år, når det gjelder bruken av spillere under 20 år, mens andre klubber viser klare forskjeller. Tre klubber som bruker en større andel av spillere under 20 år sammenlignet med spillere under 24 år er Stabæk, Lillestrøm og Strøms-

godset, mens tre klubber som viser motsatt tendens er Rosenborg, Start og Viking. Også her skyldes nok noe av variasjonen mellom klubbene at enkelte spillere får mye spilletid.

Figur 2 Sammenhengen mellom tabellplassering, budsjett og spilletid for talenter under 20 år.

Mer spilletid med økende alder, men fortsatt spilletid for de få

Resultatene viser også at spilletiden for spillerne øker etterhvert som spillerne blir eldre, samtidig som at antallet spillere som får muligheten på det høyeste nivået doubles for hvert alderskull når vi sammenligner de yngste spillerne født mellom 1993 til 1990. Mens kun en spiller født i 1993 fikk spilletid, fikk 27 spillere født i 1990 spilletid i tippeligaesongen 2009. Dette kan beskrives som en naturlig utvikling på basis av at spillerne får mer erfaring etterhvert som de blir eldre. I tippeligaesongen 2009 kan det virke som at den typiske alderen for gjennombrudd var i mellom 18-19 årsalderen, hvor både antallet spillere og spilletid ble betraktelig økt. På basis av disse resultatene kan man anta at dette er alderen mange trenere mener er en passende alder å få en del spilletid på tippeliganivå. Så kanskje kan det velkjente uttrykket skrives om noe å hevde at “er du god nok som 18-19 åring er du gammel nok”. Disse funnene går muligens noe i mot resultatene til Gammelsæter og Jakobsen (2006) som viste en gjennomsnittlig nykommer alder på over 24 år, selv om disse tallene ikke er direkte sammenlignbare.

Et annet sentralt funn er at spilletiden ikke ble likt fordelt på flere spillere, men at det i stedet er enkelte spillere som spiller mye, mens andre spillere knapt har vært på banen. Et eksempel på dette er at kun tre spillere i årskull 1991 stod for to tredeler av spilletiden for hele årskullet, og den spilleren som spilte mest i tippeligaen stod for hele to femtedeler av spilletiden for hele årskullet. Disse resultatene samsvarer godt med både Gammelsæter og Jakobsen (2006) som over en femårs periode viste en stabil lav andel spillere under 20 år i tippeligaen. I tippeligaesongen 2009 fikk talenter under 20 år i snitt 535 minutter med spilletid. Når vi sammenligner dette resultatet med det belgiske studiet til Vaeyens, Coutts

og Philippaerts (2005) så fikk de norske talentene i snitt 100 minutter mindre spilletid enn de belgiske 2. og 3. divisjon spillerne. En vesentlig forskjell var i midlertidig at det belgiske studiet innebefattet også spillere som fylte 21 år i løpet av året, i tillegg til at de belgiske spillerne spilte i lavere divisjoner sammenlignet med de norske. Tar vi utgangspunkt i at spilletiden øker med alderen, kan vi likevel anta at vi ville fått et høyere resultat enn i det belgiske studiet dersom vi har inkludert spillerne som fylte 20 i 2009, på tross av nivåforskjellene mellom klubbene. Det samme er også tilfelle i forhold til antallet spillere som fikk spilletid, hvor tippeligaklubbene i snitt brukte i underkant av en spiller (0,88) pr kamp, i motsetning til de belgiske klubbene, som benyttet mellom 2 og 4 spillere under 21 år per kamp.

Tabell 2 *Andelen spillere under 20 år som fikk spilletid i tippeligaen 2009, fordelt etter årskull.*

Født	Antall spillere	Antall kamper fra start	Antall kamper byttet inn	Antall spilleminutt
1990	27	216	102	20461
1991	14	47	36	4596
1992	6	4	15	648
1993	1	0	2	3
Samlet	48	267	155	25708

Sammenheng mellom tippeligaplassering, budsjett og spilletid til talentene

Som jeg har vært inne på fant jeg i liten grad sammenheng mellom tabellplassering og budsjett, og budsjett og spilletid til talenter, mens jeg i forhold til ligaplassering og spilletid til talenter, fant en tendens til at klubber på nedre halvdel av tabellen ga mer spilletid, spesielt til spillere under 20 år. Når vi ser på alle de tre variablene samlet, var det kun to klubber (Stabæk og Start), som viste et visst samsvar mellom tabellplassering, budsjett og spilletid for spillerne under 20 år. Når jeg sammenligner de to andre variablene i forhold til spilletid for spillere under 24 år, var det vanskelig å finne noen særlige samvarianser mellom de tre variablene. At det er vanskelig å finne klare sammenhenger mellom disse tre variablene er ikke veldig unaturlig ettersom det er kompleks strukturer og delvis tilfeldigheter som styrer alle disse variablene. Alle variablene som denne artikkelen omhandler er avhengig av en systematisk tilnærming over tid for å kunne gi resultater. Og ettersom jeg kun har sett på en sesong, så kan det være at flere av klubbene er inne i et systematisk arbeid over tid som vil kunne gi resultater over tid. Men uavhengig av systematiske tilnærminger og tyngre prosesser kan klubbene også bli påvirket av tilfeldigheter som skader på sentrale spillere, oppsigelse fra en dyktig markedsfører og uflaks i jevnspilte kamper, som også kan være med å påvirke hvordan sesongen ender både sportslig, økonomisk og i hvilken grad unge spillere får spilletid.

Som jeg var inne på innledningsvis så er et sentralt spørsmål om Tippeligaen 2009 kan beskrives som en arena hvor unge norske talenter får muligheten til spilletid og utvikling.

Svaret på dette spørsmålet kan belyses med utgangspunkt i et spillerperspektiv og et trenerperspektiv, i lys av nettopp klubbens tabellplassering og budsjett.

Ut ifra *trenerperspektivet* vil man lett kunne argumentere for at det ikke er rasjonelt ut i fra et kortsiktig perspektiv å la for mange unge talenter slippe til i tippeligaen, noe som også blir bekreftet i dette studiet som viser at klubbene på den nedre halvdel av tabellen bruker flere talenter enn klubbene på den øvre halvdel av tabellen, og spesielt i forhold til bruk av de yngste talentene under 20 år. Det interessante ut i fra trenerens ståsted er at man ikke finner klare sammenhenger mellom klubbens budsjetter og tabellplassering, med unntak av to av topp tre klubbene, noe som gjør at man ikke er sikret gode resultater på basis av et budsjett. Det vi i midlertidig ikke vet ut i fra denne studien er om klubbene kunne oppnådd bedre resultater ved å øke sine budsjetter og dermed eventuelt gitt yngre talenter mindre spilletid, og i hvilken grad et større budsjett vil kunne føre til bedre tabellplasseringer over flere sesonger. Men resultatene fra dette studiet viser at tippeligaklubbene gir spillerne økt spilletid med økende alder, så det vil være en rimelig antagelse at mange av talentene vil kunne få sin mulighet selv om denne muligheten først kommer i begynnelsen av 20-årene, slik Gammelsæter og Jakobsen (2006) har vist tidligere. Trenerne kan derfor ut i fra dette perspektivet hevde at de gir muligheten til spilletid for talentene, men at denne spilletiden først kommer i stor skala i begynnelsen av 20-årene, ettersom hver tippeligaklubb i snitt kun bruker en spiller under 20 år per kamp. Mye av forklaringen for dette kan være at de fleste trenere er avhengig av både de kortsiktige og langsiktige målsettingene som de må jobbe innenfor. Ut ifra det kortsiktige perspektivet vil det kunne være rasjonelt å la eldre og mer rutinerte spillere få muligheten, ettersom dette antagelig vil sikre bedre sportslige resultater på kort sikt fordi man “vet hva man får”, samtidig som at de sportslige resultatene vil kunne påvirke klubbens budsjett for den påfølgende sesongen, selv om jeg ikke i dette studiet har funnet sterke sammenhenger mellom ligaplassering og budsjett innenfor samme sesong. Utfordringen for en trener i denne sammenheng er at man kan komme inn i en ond sirkel hvor man aldri lar de unge spillerne slippe til på grunn av en sportslig kortsiktig tankegang, som gjør at spillerne heller ikke får den sportslige utfordringen og utviklingen de antagelig trenger for å kunne bli toppspillere (Bloom 1985, Carlson 1991).

Utfallet av denne tankegangen kan bli at de unge spillerne kun får muligheten når trenerne ikke har et valg, på grunnlag av skader eller lignende, og dermed må bruke unge spillere i kanskje uvante posisjoner hvor spillernes forutsetning for å lykkes vil være relativt dårlig, på grunnlag av liten erfaring på høyt nivå i norsk toppfotball. Ut i fra det lengre tidsperspektivet kan det være gunstig å ha en mykere overgang for de ulike alderskullene, noe som forutsetter at man over tid lar unge spillere få jevnlig matching på høyeste nivå. I denne sammenheng kan det derfor være til fordel både for trener og spiller at de yngste spillerne fikk lite spilletid i tippeligaesongen 2009. At norsk toppfotball setter i gang et incentivsystem for å framprovosere at norske talenter skal få økt spilletid, kan på mange måter oppfattes som en erkjennelse av at trenerne og klubbene ikke har vært flinke nok til å matche unge talenter på det høyeste nivå i norsk fotball, selv om dette tiltaket også kan fortolkes som at de norske talentene i utgangspunktet ikke er gode nok til å spille seg inn på laget i tippeligaklubbene.

Ut fra *spillerperspektivet* kan man lett hevde at unge talenter i liten grad fikk muligheten til spilletid i tippeligasesongen 2009. Som jeg har vært inne på blir andelen utenlandske

spillere i tippeligaen ofte brukt som en pekepinn på unge spilleres mulighet til spilletid, på samme måte som at klubbens budsjett og tabellplassering også kan brukes som en indikator på det samme. Dette studiet viser at begge disse faktorene kan brukes som indikatorer ettersom jeg fant en sterkere sammenheng mellom klubbens budsjett og spilletid hos spillerne under 20 år sammenlignet med spillerne under 24 år, samtidig som at klubbene som havnet på midten eller på den nedre delen av tabellen ga mer spilletid, også her spesielt for spillerne under 20 år. Dersom man ser disse faktorene i sammenheng vil det ut ifra en spillers perspektiv være større sannsynlighet for spilletid i klubber med lavere budsjetter og hvor man antar at klubben ikke vil prestere sterkere enn en plassering midt på tabellen. Et av de mest avgjørende spørsmålene

sett ut i fra en spillers perspektiv er i hvilken grad de er avhengig av spilletid i ung alder for senere å kunne spille på det høyeste nasjonale nivået i norsk toppfotball. Denne studien belyser i liten grad denne problemstillingen, selv om resultatene fra dette studiet viser

at talentene får økende muligheten til spilletid med økende alder, noe som samsvarer med tidligere funn (Gammelsæter og Jakobsen 2006). En negativ konsekvens for klubbene kan i midlertidig være at enkelte spillere blir lei av å vente og dermed skifter klubb, eller at de velger å avslutte sin fotballkarriere, ettersom det å ikke få spilletid kan være frustrerende for spilleren. Måten unge talenter får spilletid på vil også påvirke i hvilken grad unge spillere er avhengig av spilletid for å kunne nå et nasjonalt toppnivå. Dersom vi tar utgangspunkt i Andreassen og Wadel (1989) sin flytsonemodell vil det ikke være gunstig for en ung spiller å få spilletid på basis av at treneren ikke har et valg og må kaste inn et ungt talent, i motsetning til at talentet får muligheten når det er modent nok til det, noe som kan variere veldig mellom talentene (Martindale mfl. 2005; Gagne 2000). Det faktum at en god del spillere som har fått muligheten i ung alder har etablert seg fast på sine respektive lag, slik dette studiet har vist, taler for at dersom man lar unge spillere få muligheten så vil de kunne "ta nivået" dersom de får tillit over tid, og får muligheten innenfor trygge rammer (Baker mfl 2003).

På den andre side kan man argumentere for at ut i fra et utviklingsperspektiv vil treningsarenaen være av større betydning enn konkurransearenaen som kampene representerer. Derfor er det ikke sikkert at de yngste spillerne er avhengige av spilletid i tippeligaen dersom de får gode muligheter til å utvikle seg på treningsarenaen, forutsatt at de har en kamparena som gir dem nok utfordringer ut ifra deres ferdighetsnivå. I hvilken grad norsk toppfotballs nye incentivsystem vil kunne påvirke de unge talentenes mulighet for spilletid er et vanskelig spørsmål. Ettersom tiltaket ble begrenset til spillere under 23 år så kan det virke som norsk toppfotball mener at disse aldersgruppene får for lite spilletid i forhold til hva som er ønskelig for å kunne utvikle seg på de to øverste nivåene i norsk toppfotball. Tar man utgangspunkt i at den gjennomsnittelige nykommer alderen var i overkant av 24 år i tippeligaen i perioden 2000-2005 (Gammelsæter og Jakobsen 2006), så kan det virke rasjonelt å inkludere spillere opp til 24 år i dette tiltaket. Men det må kunne være lov å stille spørsmål ved om det å gi spilletid til 23 år gamle spillere kan betraktes som en satsning på unge spillere, og om NFF ut i fra funnene i dette studiet kunne begrenset incentivene til

” I hvilken grad norsk toppfotballs nye incentivsystem vil kunne påvirke de unge talentenes mulighet for spilletid er et vanskelig spørsmål.

kun spillere under 20 år i steden. Uansett hvilke aldersgrupper norsk toppfotball ønsker å øke muligheten for, så vil det avgjørende være hva som blir det eventuelle utfallet av tiltaket. I hvilken grad dette tiltaket vil kunne nå sin målsetning er noe tidlig å si ut i fra bare en sesong, og må derfor sees over flere år. Tidligere studier har i midlertidig vist at lignende tiltak ikke har hatt den effekt man vært ute etter (Vaeyens, Coutts og Philippaerts 2005).

Avslutning

Det har vært knyttet bekymring til unge norske fotballtalenter sine muligheter for spilletid i tippeligaen, og hvor mye av essensen i denne bekymringen har utspring i at eldre utenlandske spillere har hindret unge spillere i å få muligheten til spilletid. Denne bekymringen har tidligere blitt bekreftet i perioden 2000 til 2005, hvor andelen utenlandske spillere ble doblet, samtidig som at antallet spillere under 20 år var stabilt på 8 prosent, og at norske nykommere hadde en høy snittalder på hele 24,2 år (Gammelsæter og Jakobsen 2006). Unge talenters mulighet til spilletid i de øverste divisjonene er avhengig av trenernes vilje til å slippe til unge spillere, samtidig som at de unge spillerne også i stor grad vil være avhengig av de økonomiske rammene som trenerne jobber innenfor.

I denne artikkelen har jeg vist at en del unge spillere får spilletid i den norske tippeligaen, men at denne spilletiden i stor grad kommer et lite fåtall spillere til gode, spesielt hos spillere under 20 år. Det var også en tendens til at klubbene på den nedre halvdel av tabellen benyttet flere unge spillere sammenlignet med lagene høyere på tabellen. Om denne tendensen kommer til å endre seg de nærmeste årene er et sentralt spørsmål, og vil kunne bli påvirket av faktorer som trenernes bevissthet og økonomiske forhold, selv om jeg i denne studien fant en svak sammenheng mellom klubbens budsjett og spilletid for unge spillere. *Aftenposten* har i denne sammenheng antydnet at de norske tippeligaklubbene reduserte sine budsjett med 400 millioner i tippeligasesongen 2010,⁹ sammenlignet med året før. Dette må kunne betraktes som gode nyheter for unge spillere på vei mot toppfotballen, som antagelig vil kunne oppnå mer spilletid på basis av spillersalg og slanking av spillerstallene i tippeligaen. Når det gjelder de økonomiske incentivene som norsk toppfotball opprettet for 2009 sesongen så vil disse kunne bli av større betydningen ettersom budsjettene til klubbene blir mindre, noe som kan øke klubbenes motivasjon til å satse på unge spillere. Enkelte har også påpekt at de har sett en tendens til at unge spillere har fått mer spilletid i starten av 2010 sesongen, en utvikling det blir spennende å følge med på resten av sesongen. I tillegg til denne effekten så viser også en fersk oversikt som *Aftenposten* har utarbeidet, at andelen utenlandske spillere har blitt redusert før tippeligasesongen 2010, og at andelen ikke har vært lavere på 6 år.¹⁰ Mye kan derfor tyde på at forholdene ligger til rette for at unge talenter vil kunne få muligheten til spilletid i norsk toppfotball de nærmeste årene. Spilletid på det høyeste nivået i norsk toppfotball sier selvfølgelig ikke hele sannheten om satsningen på talenter i norsk toppfotball, men kan likevel brukes som en indikator på i hvilket omfang norsk toppfotball utvikler framtidige toppspillere for norsk toppfotball.

9 "Eliteserieklubbene kutter 400 millioner" Adressavisen papirutgave 15.01.10

10 "Færre utenlandske spillere i eliteserien", *Aftenposten.no* webutgave 24.03.10: <http://fotball.aftenposten.no/eliteserien/article164520.ece>

Referanseliste

- Abbott, A. & Collins, D. (2004). Eliminating the dichotomy between theory and practice in talent identification and development: considering the role of psychology. *Journal of Sport Sciences*, 22, 395–408.
- Andreassen, K. S. og Wadel, C. (1989) *Ledelse, teamarbeid og teamutvikling*. Seek A/S: Flekkefjord.
- Baker, J., Horton, S., Robertson-Wilson, J. & Wall, M. (2003) Nurturing sport expertise: factors influencing the development of elite athlete. *Journal of sports science and medicine*, 2:1-9.
- Bloom, B.S. (1985) *Developing talent in young people*. New York: Ballentine books.
- Carlson, R. (1991) *Vägen till landslaget. En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning i Stockholm.
- Cote, J. (1999) The influence of the family in the development of talent in soccer. *The psychologist*, 13:395-417.
- Cote, J. og Fraser-Thomas, J. (2008) Play, practice and athlete development. I *Developing sport expertise*. (Forfattet av Farrow, D., Baker, J., & MacMahon, C.) Routledge, London.
- Christensen, M. K. (2008) Elitefodboldtrænerens praktiske sans for talent. I Henriksen, K. (red.): *Inspirasjon til talentudvikling. Et psykologisk perspektiv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Christensen, M. K. (2009) "An Eye for Talent": Talent Identification and the "Practical Sense" of Top-Level Soccer Coaches. *Sociology of Sport Journal*, 26, 365-382.
- Gagné, F. (2000) Understanding the complete choreography of talent development through DMGT-based analysis. I: K.A. Heller (red.). *International handbook of giftedness and talent*. 2nd ed. Oxford, UK: Elsevier Science Ltd (s. 67–79).
- Gammelsæter, H. & Jakobsen, S-E. (2006) *Utlendinger og spillerutvikling i norsk fotball*. Arbeidsnotat 18/06. Møreforskning Molde as.
- Helson, W.F., Hodges, N.J., Winckel, J.V. & Starkes, J.L. (2000) The roles of talent, physical precocity and practice in the development of soccer expertise. *Journal of sports sciences*, 18:727-736.
- Martindale, R., J., J., Collins, D. & Abraham, A. (2007) Effective Talent Development: The Elite Coach Perspective in UK Sport. *Journal of applied sport psychology*, 19, 187-206.
- Sæther, S.A. (2004) *Fotball og talent – En studie av norske eliteserietrenere sin forståelse av talent i fotball*. Hovedfagoppgave i idrettsvitenskap. Trondheim, NTNU.
- Sæther, S. A. Ingebrigtsen, J. E. og Mehus, I. (2005) *Fotball og talent. En undersøkelse av 13-14 åringer*. Arbeidsrapport nr. 2. Trondheim: Senter for idrettsforskning.
- Vaeyens, R., Coutts, A. og Philippaerts, R. M. (2005) Evaluation of the "under-21 rule": Do young adult soccer players benefit? *Journal of Sports Sciences*, 23:1003-1012.
- Williams, A. M. & Franks, A. (1998) Talent identification in soccer. *Sports, exercise and injury*, 4, 159-165.